

АНОТАЦІЯ

Жовнір С. С. **Творчість латиноамериканських композиторів для гітари: теорія, історія та виконавська практика.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України. – Івано-Франківськ, 2021. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України. – Івано-Франківськ, 2021.

Дослідження присвячене аналізу творчості латиноамериканських композиторів XX – початку XXI століття для гітари в її теоретичних, історичних та виконавських вимірах. Значна питома вага репертуару латиноамериканської музики у творчості сучасних гітаристів України, потреба у вивченні історії її створення, аналізу її жанрово-стильових особливостей та достовірній виконавській інтерпретації актуалізувала потребу вибору теми дослідження. Об'єктом дослідження є жанрово-стильова специфіка латиноамериканської музики, предметом – творчість латиноамериканських композиторів для гітари XX – початку XXI століття у синтезі її теоретичних, історичних та виконавських складових.

Метою дисертації є визначення латиноамериканської компоненти гітарної творчості періоду XX – початку XXI століття у композиторській та виконавській взаємодії. При цьому, актуалізуються такі завдання: проаналізувати історіографічну, джерельну та методологічну бази дослідження; осмислити основні етапи розвитку історії латиноамериканської музики та її гітарної складової; конкретизувати внесок композиторів Латинської Америки періоду XX – початку XXI ст. у гітарну творчість; дослідити й узагальнити фольклорні джерела гітарної творчості латиноамериканських композиторів; систематизувати тематичну, жанрову та стильові площини мистецьких здобутків латиноамериканських композиторів для гітари; диференціювати індивідуальні персональні здобутки композиторів

і виконавців гітарної латиноамериканської музики; систематизувати репрезентаційні приклади латиноамериканської музики у гітарному виконавстві та звукозаписах українських митців.

У дисертації вперше в українському мистецтвознавстві введено до наукового обігу загальну характеристику латиноамериканської музики та її гітарної складової; узагальнено джерелознавчу базу дослідження латиноамериканської музики загалом, і гітарної, зокрема; систематизовано жанрову і тематичну площини творів для гітари латиноамериканських авторів, зокрема оригінальних і перекладених композицій; виявлено фольклорну першооснову композицій для гітари латиноамериканських авторів; класифіковано специфічні прийоми гри і штрихи, ритмічні й фактурні формули в авторських і перекладених для гітари творах композиторів Латинської Америки; узагальнено репрезентативні аспекти латиноамериканської гітарної музики в українському виконавстві кінця ХХ – початку ХХІ ст., зокрема на прикладах концертної та звукозаписної діяльності. Також у роботі доповнений і продовжений музикознавчий та виконавський аналіз гітарних творів латиноамериканських композиторів, виявлення їх внеску у світову музичну скарбницю.

Музична культура Латинської Америки – складне явище, історично сформоване на базі американського (індіанського), європейського (насамперед, іспанського і португальського) та африканського джерел. Значення і вплив кожного з них по-різному проявилися в різних районах американського континенту – в залежності від рівня індіанської культури, наявності та чисельності афроамериканського населення, зв'язків регіону з метрополією, особливостей його економічного, політичного життя і культурного розвитку, а також інших причин культурно-історичного характеру. У той же час ці три генетичні корені чітко простежуються і в структурі сучасної народної музики Латинської Америки, в якій можна вирізнити, відповідно, музику індіанську, креольську і афроамериканську з рядом проміжних (перехідних) «прошарків». З цих складових тільки

індіанська музика є місцевою, корінною (автохтонною) культурою; креольська і афроамериканська музика – порівняно молоді культури, формування яких відбувалося в Америці протягом XVI–XVIII ст., а сучасні стилістичні риси почали формуватися лише наприкінці XIX ст. Упродовж XX ст. в країнах Латинської Америки, а саме в Бразилії, Аргентині, Парагваї, Чилі, Мексиці, Кубі та ін. виокремлюються академічні школи гітари, створюються оригінальні композиції, які отримують широку популярність.

Автором проаналізовано джерелознавчі, історіографічні та методологічні аспекти дослідження (I розділ). Зокрема, здійснена класифікація типів й видів джерел вивчення латиноамериканської музики для гітари, що дозволила диференціювати їх на наукові друковані, нотні, аудіальні та аудіовізуальні. За стилістичними особливостями латиноамериканську музику можна умовно поділити на кілька основних регіональних стилів: андський, центральноамериканський, карибський, аргентинський, мексиканський, бразильський. У них знайшли відображення як автентичні фольклорні традиції, так і вплив професійних тенденцій, композиторської творчості європейської та американської музики.

Еволюцію творчості представників країн Латинської Америки для гітари, що здобули широке визнання і популярність в академічній музичній культурі, представлено засобами персоніфікованого і жанрово-стильового підходів (II розділ). Аналіз здобутків композиторів Латинської Америки для гітари здійснено за такими напрямками: визначення фольклорного підґрунтя у формуванні тематичного і жанрово-стильового спектру, диференціація персональних ініціатив авторів та співпраці з виконавцями, музикознавчий та виконавський аналіз творів, визначення специфічних гітарних прийомів гри, штрихів, типів фактури та ритмічних формул в оригінальних та перекладених творах для гітари. Зокрема, розглянуті основні форми і жанри гітарних творів авторів Марії Луїзи Анідо, Хорхе Мореля, Альберто Хінастери, Хорхе Кардосо, Астора П'яцолли, Хуліо Сагрераса, Луїса Бонфа, Ейтора Вілла-Лобоса, Антоніу Жобіна, Франсіско Міньйона, Арнальдо Фрейре, Антоніо

Лауро, Лео Брауера, Мануеля Понсе, Агустіна Барріоса. Визначено жанрово-тематичний зв'язок творів для гітари вищезгаданих композиторів з основними стильовими тенденціями латиноамериканської музики XX ст., особливостями музичних традицій Аргентини, Бразилії, Мексики, Куби, Парагваю та ін.

Специфіка регіональних жанрових особливостей народної музики країн Латинської Америки сприяла виокремленню фольклорних джерел творчості латиноамериканських композиторів для гітари. На основі аналізу здійснено цілісне узагальнення музичної площини сольних та ансамблевих жанрів латиноамериканських композиторів для гітари упродовж XX – початку XXI ст., що зафіксовані у друкованих виданнях, виконавських зразках та звукозаписах. Зокрема, систематизовано жанровий спектр творів для гітари у творчості латиноамериканських композиторів – сольних, ансамблевих, оркестрових. Професійна музика засвоїла європейський досвід і почала виробляти на його основі нові моделі, власні засоби вираження змісту, характерні для цього унікального багатокультурного континенту. Регіональні особливості народної музики та народні мотиви (жанрові, стильові, тематичні) яскраво відображені у творчості таких композиторів, як Лео Брауер (Куба) Мануель Понсе (Мексика), Агустін Барріос (Парагвай). Творчість цих авторів пов'язана зі зростанням національної ідентифікації у латиноамериканських країнах і засвідчується не лише їх композиторською, але й музично-громадською діяльністю.

Виконавський вимір сегменту латиноамериканської гітарної музики розглянуто засобами аналізу концертної та звукозаписної діяльності (III розділ). Репрезентовано домінування інтересу у виконавській практиці гітаристів до творчості Астора П'яццолли, Агустіна Барріоса, Лео Брауера в академічному гітарному мистецтві другої половини XX – початку XXI століття, а в Україні – в останні десятиліття.

Проаналізовані зразки звукозаписів творів латиноамериканських композиторів для гітари у виконанні українських та зарубіжних гітаристів академічного напрямку: А. Остапенка, І. Федоришина, А. Чадай-Федика,

Д. Рибальченка, Б. Сидоренка, М. Землянського, Д. Бучки, В. Петренка, В. Доценка, Б. Бельського, М. Топчія, М. Землянського, Т. Рижкової, Ю. Нехая, К. Успенського, П. Кухти, Ани Відович, Ніколаса Петроу, Джона Вільямса.

Теоретичне та практичне значення дисертації полягає у можливостях використання її матеріалів у навчальних курсах з історії зарубіжної музики, аналізу музичних творів, історії народно-інструментального виконавства, теорії і практики музичного виконавства, гітарної педагогіки для студентів закладів освіти, культури і мистецтва України. Розглянуті у роботі приклади композицій латиноамериканських авторів ХХ ст. для гітари, що репрезентують різні жанри і стилі, розмаїття технічних прийомів та виконавських моделей сприятимуть досягненню достовірної, історично й етнічно виправданої стилізації та інтерпретації латиноамериканських творів гітаристами.

Творчість латиноамериканських композиторів для гітари надає широкі можливості для удосконалення технічних навичок виконавців різних рівнів, значно збагатила як навчальну програму академічних музичних закладів в Україні, так і програму міжнародних та регіональних виконавських конкурсів. Знайомство з новими музичними образами, взятими з самобутніх традицій народної музичної культури країн Латинської Америки, заснованої на іншій, неєвропейській музичній системі, сприяє розширенню кола виразових засобів і оновленню музичної мови гітаристів.

Ключові слова: *латиноамериканська музика, гітарне мистецтво, композиторська творчість, виконавська практика, фольклорна стилізація, жанрово-стильові характеристики.*

SUMMARY

Zhovnir S. S. Latin American Composers' Works for Guitar: Theory, History and Performing Practice. – Thesis. Manuscript.

Thesis for a Doctoral degree in Philosophy (PhD): Specialty 025 – Musical Art. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ivano-Frankivsk, 2021. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ivano-Frankivsk, 2021.

The study is devoted to the analysis of the works of Latin American composers of the 20th – early 21st centuries for the guitar in its theoretical, historical and performing dimensions. The significant part of the repertoire of Latin American music in the works of modern guitarists of Ukraine, the need to study the history of its creation, analysis of its genre and style features and reliable performance interpretation has highlighted the need to choose a research topic. The object of research is the genre and style specifics of Latin American music, the subject of research is the works of Latin American composers of the 20th – early 21st centuries for guitar in the synthesis of its theoretical, historical and performing components.

The aim of the dissertation is to determine the Latin American component of the guitar art of the 20th – early 21st centuries in composition and performance interaction. At the same time, the following tasks are to be accomplished: to analyze the historiographical, source and methodological bases of the research; to comprehend the main stages of development of the history of Latin American music and its guitar component; to specify the contribution of Latin American composers of the 20th – early 21st centuries to the guitar art; to study and generalize folklore sources of guitar creativity of Latin American composers; to systematize thematic, genre and stylistic features of Latin American composers achievements for guitar; to differentiate the individual personal achievements of composers and performers of Latin American guitar music; to systematize representative examples of Latin American music in guitar performance and sound recordings of Ukrainian artists.

In the dissertation, for the first time in Ukrainian art history, the general characteristics of Latin American music and its guitar features were introduced into scientific circulation; the source base of research of Latin American music in general, and guitar, in particular, is generalized; genre and thematic features of

works for guitar by Latin American composers, in particular original compositions and their versions are systematized; the folklore origin of compositions for guitar by Latin American composers is revealed; specific techniques of playing and features, rhythmic and textural formulas in the original works and their versions for guitar by Latin American composers are classified; the representative aspects of Latin American guitar music in the Ukrainian performance of the end of the 20th – the beginning of the 21st centuries are generalized, in particular on the examples of concert and sound recording activity. The musicological and performance analysis of guitar works by Latin American composers, revealing their contribution to the world musical treasury, is updated and extended.

The musical culture of Latin America is a complex phenomenon, historically formed on the basis of American (Indian), European (primarily Spanish and Portuguese) and African sources. The significance and influence of each of them manifested itself in different parts of the American continent, depending on the level of Native American culture, the presence and size of the African American population, the region's ties with the metropolis, its economic, political and cultural development as well as other cultural and historical characteristics. At the same time, these three genetic roots can be clearly traced in the structure of modern folklore music in Latin America, in which Indian, Creole and African American music with a number of intermediate (transitional) "layers" can be distinguished. Based on these components, only Native American music is defined as a local, indigenous culture; Creole and African-American music is relatively young cultures that were formed in America during the 16th and 18th centuries, and modern stylistic features started to form only at the end of the 19th century. During the 20th century in Latin America, namely in Brazil, Argentina, Paraguay, Chile, Mexico, Cuba, and others, academic guitar schools were formed and original compositions, which gained wide popularity, were created.

The source, historiographical and methodological aspects of the study (Chapter I) were analyzed by the author. In particular, the types and sources of study of Latin American music for guitar were classified, which allowed to differentiate

them into scientific print, sheet music, audio and audiovisual. According to the stylistic features of Latin American music, several main regional styles can be singled out: Andean, Central American, Caribbean, Argentine, Mexican, Brazilian. They reflect both the authentic folk traditions and the influence of professional trends as well as compositional creativity of European and American music.

The evolution of creative work of the representatives of Latin American countries for the guitar, which has gained wide recognition and popularity in academic music culture, is represented by means of personalized and genre-style approaches (Chapter II). The analysis of the achievements of Latin American composers for guitar is carried out in the following areas: determination of folklore basis in the formation of thematic and genre-style spectrum, differentiation of personal initiatives of composers and collaboration with performers, musicological and performance analysis of works, determination of specific guitar techniques and features, types of textures and rhythmic formulas in original works and their versions for guitar. In particular, the main forms and genres of guitar works by Maria Louise Anido, Jorge Morel, Alberto Ginastera, Jorge Cardoso, Astor Piazzolla, Julio Sagreras, Luiz Bonfá, Heitor Villa-Lobos, Antônio Jobim, Francisco Mignone, Arnaldo Freire, Antonio Lauro, Leo Brouwer, Manuel Ponce, Agustin Barrios are considered. The genre-thematic connection of the works for guitar by the above-mentioned composers with the main stylistic tendencies of Latin American music of the 20th century, peculiarities of musical traditions of Argentina, Brazil, Mexico, Cuba, Paraguay, etc. are determined.

The specificity of the regional genre features of folk music in Latin America contributed to the separation of folklore sources of Latin American composers for guitar. Based on the analysis, the musical features of solo and ensemble genres of Latin American guitar composers during the 20th – early 21st centuries, recorded in printed publications, performance samples and sound recordings, are comprehensively generalized. In particular, the genre spectrum of works for guitar in the pieces of music by Latin American composers (solo, ensemble, orchestral) is systematized. Professional music mastered the European experience and began to

develop new models, its own means of expression, characteristic for this unique multicultural continent. Regional features of folk music and folk motifs (genre, style, theme) are clearly reflected in the works of such composers as Leo Brouwer (Cuba) Manuel Ponce (Mexico), Agustin Barrios (Paraguay). The works of these composers are associated with the growth of national identity in Latin American countries and are evidenced not only by their compositional but also musical and social activities.

The performance dimension of the segment of Latin American guitar music is considered by means of analysis of concert and recording activities (Chapter III). The dominance of interest in the performance practice of guitarists in the works by Astor Piazzolla, Agustin Barrios, Leo Brouwer in the academic guitar art of the second half of the 20th – early 21st century and in Ukraine in recent decades is represented.

Samples of sound recordings of works by Latin American composers for guitar performed by Ukrainian and foreign academic guitarists A. Ostapenko, I. Fedoryshyn, A. Chadai-Fedyk, D. Rybalchenko, B. Sydorenko, M. Zemlianskyi, D. Buchka, V. Petrenko, V. Dotsenko, B. Belskyi, M. Topchii, M. Zemlianskyi, T. Ryzhkova, Yu. Nekhai, K. Uspenskyi, P. Kukhta, Ana Vidovych, Nicholas Petrow, and John Williams are analyzed.

The theoretical and practical significance of the dissertation lies in the possibilities of using its materials in courses on the history of foreign music, analysis of musical works, history of folk instrumental performance, theory and practice of musical performance, guitar pedagogy for students of educational institutions, culture and art of Ukraine. Examples of works by Latin American composers of the 20th century for guitar are considered, representing different genres and styles, a variety of techniques and performance models will contribute to the achievement of authentic, historically and ethnically justified stylization and interpretation of works by Latin American guitarists.

The works by Latin American guitar composers provide wide opportunities to improve the technical skills of performers at various levels, they have greatly enriched both the curriculum of academic music institutions in Ukraine and the

program of international and regional performance competitions. Acquaintance with new musical images, taken from the original traditions of folk music culture of Latin America, based on another, non-European music system, helps to expand the range of expressive means and update the musical language of guitarists.

Key words: *Latin American music, guitar art, composers' works, performance practice, folklore stylization, genre and style characteristics.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових та зарубіжних виданнях

1. Жовнір С. Гітарне мистецтво ХХ століття: національні, регіональні і персональні практики. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А. Нежданової*. Випуск 30, книга 2. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 414–428. DOI: <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2020-30-2-31>
2. Жовнір С. Творчість Хуліо Сальвадора Сагrerasа в контексті гітарного мистецтва ХХ – початку ХХІ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 28, том 5, 2020. Дрогобич, 2020. С. 82–88. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208899>.
3. Жовнір С. Презентація латиноамериканської музики для гітари українськими виконавцями. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 7(28). RS Global Sp. z O.O., Poland, 2020. Doi: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7333

Статті в індексованих виданнях (Index Copernicus)

4. Жовнір С. Творчість Агустина Барріоса в контексті сучасного гітарного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [редактори-упорядники В. Ільницький, А.

Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2018. В. 19. Т.2. С. 31–35. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/19.167747>

5. Zhovnir S. Astor Piazzolla's creative activity representation in guitar art of the late 20th and early 21st centuries. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts Series in Musical Art*. Issue 2 (2018). P. 125–135. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7581.2.2018.153386>

Публікації апробаційного характеру у збірниках статей і тез наукових конференцій

6. Жовнір С. Творчість латиноамериканських композиторів для гітари. *Музичне мистецтво ХХІ століття – історія, теорія, практика: збірник наукових праць інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* [загальна редакція та упорядкування А. Душного]. Дрогобич–Кельце–Каунас–Алмати: Посвіт, 2017. Вип. 3. С. 187–195.

7. Жовнір С. Традиції та сучасність у творах для гітари кубинського композитора Лео Брауера. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть: збірник матеріалів та тез ХІ-ї міжнародної науково-практичної конференції* (ДДПУ ім. І. Франка, 08.12.2017, м. Дрогобич) [редактори-упорядники А. Душний, Б. Пиц]. Дрогобич: Посвіт, 2017. С. 39–41.

8. Жовнір С. Звукозаписна репрезентація творів латиноамериканських композиторів для гітари. *Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність: зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л. І. Горіна. Рівне: Волин.обереги, 2017. С. 135–141.*

9. Жовнір С. Творчість Мануеля Понсе в контексті розвитку гітарного мистецтва. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть: збірник матеріалів та тез ХІІ-ї міжнародної науково-практичної конференції* (ДДПУ ім. І. Франка, 07.12.2018, м. Дрогобич) [редактори-упорядники

А. Душний, Б. Пиц]. Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 107–109.

10. Жовнір С. Репрезентація творчості Астора П'яццолли у сучасній виконавській практиці гітаристів. *Музичне мистецтво ХХІ століття – історія, теорія, практика*: збірник наукових праць інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [загальна редакція та упорядкування А. Душного]. Дрогобич–Кельце–Каунас–Алмати: Посвіт, 2018. Вип. 4. С. 257–261.

11. Жовнір С. Жанри народної латиноамериканської музики та їх репрезентація у творчості латиноамериканських композиторів для гітари. *Музичне мистецтво ХХІ століття – історія, теорія, практика*: збірник наукових праць інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [загальна редакція та упорядкування А. Душного]. Дрогобич–Кельце–Каунас–Алмати–Баку: Посвіт; 2019. Вип. 5. С. 369–375.

12. Жовнір С. Актуалізація творчості Ейтора Вілла Лобоса в сучасному гітарному мистецтві. *Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні*: історія і сучасність: зб. наук. пр. Рівен. держ. гуманіт. ун-т мистецтв; редактор-упорядник Л.І. Горіна. Рівне: Волин. обереги, 2019. С. 64–70.

13. Жовнір С. Фольклорні джерела гітарної творчості латиноамериканських композиторів. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть*: збірник матеріалів та тез ХІІ-ї міжнародної науково-практичної конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 01.12.2019, м. Дрогобич) [редактори-упорядники А. Душний, Б. Пиц]. Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 91–95.

14. Жовнір С. Жанр Концерту для гітари з оркестром у творчості латиноамериканських композиторів. *Музичне мистецтво ХХІ століття – історія, теорія, практика*: збірник наукових праць інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [загальна редакція та упорядкування А. Душного]. Дрогобич–Кельце–Каунас–Алмати–Банська Бистриця: Посвіт, 2020. Вип. 6. С. 201–207.

15. Жовнир С. Музыка латиноамериканских композиторов в исполнительской звукозаписи белорусских и украинских гитаристов. *Традыцыі і сучасны стан культуры і мастацтваў: зб. навук. арт.* Вып. 1 / гал. рэд. А. І. Лакотка; Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Мінск: Права і эканоміка, 2020. С. 266–269.